

Martin Bachmann – Christine Pieper – Andreas Schwarting, Ein Holzhaus als Botschaft. Die erste diplomatische Vertretung des Deutschen Reichs in Ankara 1924

Zusammenfassung: Auf die Gründung der türkischen Republik und die Verlagerung der Hauptstadt nach Ankara reagierte das Deutsche Reich 1924 zeitnah mit der Errichtung eines Botschaftsgebäudes in Fertigteilbauweise. Dieses präfabrizierte Holzhaus wurde von der für den Holzbau der Moderne bedeutenden Firma Christoph & Unmack AG aus Niesky/Oberlausitz geliefert. Nach Errichtung eines größeren, massiven Botschaftsgebäudes in Ankara wurde das Holzhaus 1934 auf das Gelände des Atatürk Orman Çiftliği transloziert, wo es noch heute existiert. 2010 konnte es einer gründlichen Baudokumentation unterzogen werden. Im Rahmen von drei Einzelbeiträgen werden die Ergebnisse der Untersuchungen an diesem ebenso ungewöhnlichen wie bedeutenden Baudenkmal vorgestellt.

A Wooden Embassy Building. The First Diplomatic Mission of the German Reich in Ankara in 1924

Abstract: When the Republic of Turkey was founded and Ankara became the new capital, the German Reich reacted promptly in 1924 by erecting a prefabricated wooden building to serve as the embassy. The factory-made wooden units were supplied by Christoph & Unmack AG of Niesky in Upper Lusatia, a significant firm for modern-era timber construction. Once a larger, stone building had been erected for the embassy in Ankara, the wooden building was reassembled in 1934 on the grounds of the Atatürk Orman Çiftliği, where it still stands today. Precise structural documentation was carried out in 2010. The results of the investigations into this monument, as unusual as it is significant, are presented in three separate reports.

Ahşap Bir Elçilik Binası. Ankara’da, Alman İmparatorluğu’nun 1924’deki İlk Diplomatik Temsilciliği

Özet: Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ve başkentin Ankara’ya kaydırılmasıyla birlikte Alman İmparatorluğu, 1924 yılında çağa uygun olarak hazır parçalarla kurulan yapı usulüyle bir elçilik binası inşa etmiştir. Bu prefabrik ahşap yapı, modern dönemin ahşap yapıları için önemli bir şirket olan Christoph & Unmack AG tarafından Niesky/Oberlausitz’den getirilmiştir. Ankara’da daha büyük ve dayanıklı bir elçilik binası inşa edildikten sonra, günümüzde halâ varlığını koruyan ahşap yapı, 1934 yılında Atatürk Orman Çiftliği’ne nakledilmiştir. 2010 yılında ise ayrıntılı belgeleme çalışması yapılmıştır. Bu olağandışı ve önemli anıt yapıda gerçekleştirilen incelemelerin sonuçları, üç ayrı makale çerçevesinde tanıtılmaktadır.

Andrew Findley, Ägyptische Kunst und der Kaiserkult an der Roten Halle in Pergamon

Zusammenfassung: Die Rote Halle (Kızıl Avlu) in Pergamon wurde lange als ein Heiligtum ägyptischer Gottheiten angesehen; vor allem aufgrund der unverkennbar ägyptisierenden Karyatiden und Atlanten, die in ihrer unmittelbaren Umgebung gefunden worden waren. Außer den evokativen Figuren gibt es für die Rote Halle selbst jedoch keinen unwiderlegbaren Beweis für eine Verbindung mit Ägypten bzw. ägyptischen Kulturen. Nichtsdestotrotz weisen bestimmte Eigenschaften des Gebäudes auf eine religiöse Funktion. Schriftliche und materielle Zeugnisse deuten auf den Kult des Kaisers Hadrian hin. Der Herrscher konnte durch Datierung, Stil und Material mit der Roten Halle in Zusammenhang gebracht werden und das Vorhandensein mehrerer Altäre bestätigt, dass es einen aktiven Hadriankult nahe der Anlage gegeben hat. Hadrian wird außerdem während seiner

Regierungszeit mit ägyptischen (Bau)stilen und Gottheiten in Verbindung gebracht und manchmal wurde er sogar mit Sarapis assoziiert. Statt zu bestätigen, dass eine ausschließlich ägyptische Religion an der Roten Halle praktiziert wurde, könnten die ägyptisierenden Skulpturen auf dem Gelände nur einen Teil der religiösen Identität des Bauwerks ausdrücken, in der der römische Kaiser gemeinsam mit oder sogar als eine ägyptische Hauptgottheit verehrt wurde.

Egyptian Art and the Imperial Cult at the Red Hall in Pergamon

Abstract: The Red Hall (Kızıl Avlu) in Pergamon has long been considered a sanctuary to Egyptian gods, mostly because of the unmistakably Egyptianizing caryatids and atlantes found at the site. Yet save for the evocative figures, there is no irrefutable evidence to tie the Red Hall to Egypt or Egyptian cults. Nevertheless, the features of the building indicate that it served a religious function. Historical and material evidence points to the Imperial Cult of Hadrian. The emperor has been linked by date, style, and material to the Red Hall, and the presence of several altars confirm that an active cult of Hadrian existed near the site. Hadrian was also linked with Egyptian styles and deities during his reign, and he was even sometimes associated with Sarapis. Instead of affirming that an exclusively Egyptian religion was practiced at the Red Hall, the Egyptianizing sculptures at the site may have only expressed part of the building's religious identity, in which the Roman emperor was honored alongside, or perhaps as, a major Egyptian deity.

Mısır Sanati ve Pergamon Kızıl Avlu'da İmparatorluk Kültü

Özet: Bergama'daki Kızıl Avlu uzun bir süre Mısır tanrılarının bir kutsal alanı olarak kabul görmüştür; hemen yakınında ele geçen özellikle açık bir şekilde Mısır etkisinde olduğu görülen katyatidler ve atlaslar sayesinde böyle yorumlanmıştır. Bu figürler dışında yapının Mısır ile daha doğrusu Mısır kültürüyle ilgili bağlantısını gösteren çürütülemez deliller yoktur. Yine de bazı özellikleri, yapının dini işlevine işaret etmektedir. Yazılı ve madesel kanıtlar İmparator Hadrian kültürünü çağrıştırmaktadır. İmparator, tarihlendirme, stil ve malzeme açısından Kızıl Avlu ile ilişkilendirilebilmiştir ve çok sayıda sunağın varlığı, bu yapının yakınlarında aktif bir Hadrian kültürünün bulunduğunu onaylamaktadır. Hadrian ayrıca yönetimde olduğu zamanlar Mısır etkisindeki (yapı) stil ve tanrılarla, hatta bazen Sarapis ile ilişkilendirilmiştir. Mısır etkisindeki heykeller, Kızıl Avlu'da başlı başına bir Mısır dininin uygulandığını onaylamak yerine, Roma İmparatorunun bir Mısır ana tanrısı ile birlikte veya bir Mısır ana tanrısı olarak tapınım gördüğü yapının dini kimliğinin yalnızca bir parçasını gösterir.

İlkan Hasdağlı, Spätklassische Kantharoi aus Klazomenai

Zusammenfassung: Bei den Grabungen in Klazomenai sind, zusammen mit architektonischen Überresten, große Mengen an Kleinfunden aus der Spätklassik zutage getreten. Kantharoi gehören wohl zu den diagnostischsten Formen aller Keramikfunde aus dem spätklassischen Klazomenai. Die fraglichen Kantharoi stammen hauptsächlich aus häuslichen Kontexten und werden hier in drei Kategorien untersucht. Die dünnen und hohen Gefäße des ersten Typs finden sich in fast allen Schichten des späten 5. und frühen 4. Jhs. und sind sicherlich spezifisch für Klazomenai und Ionien. Er findet sich außerdem regelmäßig in Stätten am Schwarzen Meer und wird als Indikator ionischer Aktivitäten im Bereich der Schwarzmeerregion im 4. Jh. angesehen. Der zweite Typ mit floraler Dekoration entwickelte sich aus der spätarchaischen Keramiktradition Ioniens heraus, war aber noch

im späten 5. und frühen 4. Jh. in Klazomenai in Gebrauch. Der dritte Typ wird als einfacher Hybrid der beiden vorherigen Typen beschrieben.

Late Classical Kantharoi from Klazomenai

Abstract: With the help of the Klazomenai Excavations, a considerable amount of small finds from the Late Classical Period has been brought to light along with architectural remains. Kantharoi are possibly among the most diagnostic shapes of all pottery finds at Late Classical Klazomenai. The kantharoi in question were mainly found in domestic contexts and are studied under three sub-types in this paper. The slim and tall vessels of the first type are represented alongside almost all fills at the site during the late 5th and early 4th centuries and they are certainly peculiar to Klazomenai and Ionia. This type is also frequently reported in Black Sea sites and is thought to be an indicator of Ionian activities around the Black Sea Region in the 4th century. The second type with floral decoration emerged from the Late Archaic Period pottery tradition of Ionia but was still in use during the late 5th and the early 4th century in Klazomenai. The third type can be described as a simple hybrid of the previous two types.

Klazomenai'den Geç Klasik Dönem Kantharoslar

Özet: Klazomenai Kazıları sayesinde Geç Klasik Dönem'e ait kayda değer bir miktarda seramik buluntu, mimari kalıntılarla bağlantılı olarak açığa çıkartılmıştır. Geç Klasik Dönem Klazomenai'si için en tanımlayıcı vazo formlarından biri olasılıkla kantharoslardır. Burada ele alınan kantharoslar ağırlıklı olarak günlük yaşama ilişkin buluntu grupları içerisinde ele geçmişlerdir ve bu çalışmada üç alt kategori halinde incelenmektedirler. İlk tipteki ince ve uzun vazolar geç 5. ve erken 4. yüzyıl boyunca yerleşmedeki hemen tüm buluntu kümelerinde temsil edilmekte olup kesin olarak Klazomenai ve İonia'ya özgüdür. Bu tip ayrıca Karadeniz merkezlerinden de sıklıkla rapor edilmiş olup bu tipin 4. yüzyılda Karadeniz Bölgesi'ndeki İonia etkinliklerinin bir belirteci olduğu düşünülmektedir. Bitkisel bezemeli ikinci tip ise İonia'nın Geç Arkaik Dönem seramik geleneklerinden doğmuştur ancak Klazomenai'de geç 5. ve erken 4. yüzyılda hala kullanımdadır. Üçüncü tip basitçe diğer iki tipin bir melezi olarak tanımlanabilir.

Ergün Lafli – Jutta Meischner, Eine frühklassische Stele aus Samsun/Amisos

Zusammenfassung: Im Jahr 2013 führte das Museum von Samsun Rettungsgrabungen ca. 3 km nordwestlich von Samsun, dem antiken Amisos, in Kurupelit bei Atakum durch und entdeckte eine Grabkammer sowie sechs Grabstelen aus lokalem Kalkstein in der unmittelbaren Umgebung. Sie sind z. Z. im Museum von Samsun, im Freien, aufgestellt. Eine von diesen wird hier vorgestellt; sie zeigt zwei Frauen, eng in einen tektonischen Rahmen gezwängt: die Tote sitzend, vor ihr eine Dienerin mit Kästchen und rundem Griffspiegel. Die isokephale Komposition lässt beide Köpfe bis ans Gesims reichen. Die neue Stele aus Amisos gehört dem Strengen Stil an und wird gegen 450 v. Chr. entstanden sein. Enge typologische Verwandtschaft besteht zu einer fragmentierten Stele aus Komotini, Thrakien, im Museum von Thessaloniki, die H. Hiller der Schule von Thasos zuweist und kurz vor 450 v. Chr. datiert. Fortentwickelt wird das Motiv schließlich auf einer vertikal abgeschlagenen Grabstele aus Sinope, Paphlagonien, heute im Museum von Sinop, auf der zwei Dienerinnen erscheinen, dazu ein Hahn unter dem Hocker der Toten. Von Thasos über Amisos nach Sinope ist eine deutliche »Provinzialisierung« des Reliefstils festzustellen.

An Early Classical Stele from Samsun/Amisus

Abstract: In 2013 the Museum of Samsun has conducted a rescue excavation in Kurupelit near Atakum which is c. 3 km northwest of Samsun, ancient Amisus, and discovered a grave chamber as well as six grave stelae, made of local limestone, in its close proximity. These stelae are currently exhibited in the garden of the Museum of Samsun in the open air. One of them, the focus of this brief paper, displays two women who had been squeezed closely to together in a tectonic frame: The dead one was sitting in front of her handmaid who has a small box and a round hand mirror in her hands. The isocephalic composition of the stele, a certain sculptural arrangement, shows both of the figures' heads lined up along the same horizontal plane to the cornice's level. This new stele from Amisus belongs to the so-called »Severe style« and originates likely around 450 B. C. It exhibits a close typological relationship to a fragmented stele from Komotini in western Thrace, today in the Archaeological Museum of Thessaloniki, Greece, which was assigned by H. Hiller to the sculptural school of Thasos and dated by her shortly before 450 B. C. A more developed version of this certain scene can be seen on a vertically chipped stele which was found in Sinope in eastern Paphlagonia and is being exhibited in the Museum of Sinop. On this stele two handmaiden and additionally a cock under the stool of the dead woman appear. A distinctive »regionalism« of the relief style can be ascertained from Thasos across Amisus to Sinope.

Samsun/Amisos'dan Erken Klasik Çağ'a Ait Bir Stel

Özet: 2013 yılında Samsun Müze Müdürlüğü Samsun İl Merkezi'nin (Antik Çağ'da »Amisos«) 3 km kuzeybatısında, Atakum İlçesi, Kurupelit Mevkii'nde bir kurtarma kazısı yapmış ve kazılar sırasında bir oda mezar ile mezarın hemen yakınında altı adet yerel kireçtaşından mezar steli keşfetmiştir. Bu stellerin bir kısmı bugün Samsun Müzesi'nin bahçesinde açıkavada sergilenmektedir. Altı adet stel arasında bu kısa makalenin konusu olan stelde dar tektonik bir çerçeve içine sığdırılmış karşılıklı iki kadın tasvirlenmektedir: Stelimizde ölen kadın oturarak belirtilmişken, karşısındaki hizmetçisi her iki elinde bir küçük kutu ile ayna taşıyarak gösterilmiştir. Sanat tarihinde »isokefalya« olarak adlandırılan kompozisyona göre düzenlenen stelde her iki figürün başı stelin çerçevesindeki kornişe kadar yükselebilmektedir. Samsun'da bulunan bu yeni stel sanat tarihinde »Ciddi Stil« olarak adlandırılan döneme aittir ve İ. Ö. 450 civarına tarihlenmektedir. Söz konusu stel Batı Trakya'daki Gümülcine Kenti'nde bulunmuş olup, bugün Selanik Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan, H. Hiller tarafından Taşoz (Thasos) Yontu Okulu'na atfedilen ve İ.Ö. 450'nin hemen öncesine tarihlenen, tahrip olmuş bir stel ile tipolojik olarak oldukça benzeşmektedir. Steldeki sahne Antik Paphlagonia Bölgesi'ndeki Sinope (günümüzde Sinop) Örenyeri'nde bulunan, bugün Sinop Müzesi'nde sergilenmekte olan ve dikey olarak işlenmiş bir başka stelde daha da geliştirilmiştir. Bu stelde iki hizmetçi ve bunlara ek olarak ölen kadının iskemlesinin altında bir horoz tasvirlenmiştir. Bu makalede tanıtılmaya çalışılan yeni bulunmuş Samsun steli ile, Taşoz Adası'ndan çıkıp, Samsun üzerinden Sinop'a ulaşan ve kabartma sanatında belirgin bir »bölgeselleşme« olgusu yaratan arkeolojik bir durum tespit edilmiştir.

Katja Piesker, Auf den zweiten Blick: ein neuer Rekonstruktionsvorschlag für den ›Dionysostempel‹ in Side

Zusammenfassung: Der ›Dionysostempel‹ in Side/Pamphylien ist einer der raren pseudoperipteroi auf einem Podium im östlichen Mittelmeerraum und wurde immer wieder als Indikator für einen

römischen Einfluß an der türkischen Südküste diskutiert. Seine 1963 veröffentlichte Rekonstruktion mit einer überaus langen cella durch den Ausgräber A. M. Mansel und den Architekten M. Beken wurde von späteren Forschern zwar als ungewöhnlich bewertet, aber nie infrage gestellt. Neue Ausgrabungen unter der Leitung von F. Soykal-Alanyalı von 2009 bis 2012 und eine darauf aufbauende sorgfältige Untersuchung der Architekturbefunde durch die Autorin in den Jahren 2011/12 ermöglichen nun einen bemerkenswert anderen Rekonstruktionsvorschlag für den ursprünglichen späthellenistischen Tempel, Ideen zu seiner hochkaiserzeitlichen Modifikation infolge der Errichtung des benachbarten Theaters und zu seinem Abbau und der Wiederverwendung des Areals in spätantik-frühbyzantinischer Zeit. Dieser Beitrag ist dem ursprünglichen Tempel gewidmet, der anhand einer Analyse der Architekturdekoration und aufgrund seiner charakteristischen Mischung von Elementen in die zweite Hälfte des 1. Jhs. v. Chr. datiert werden kann. Er diskutiert die Folgen dieser frühen Datierung eines vermeintlich typisch römischen Tempelentwurfs, welche gängige Konzepte zur ›Romanisierung‹ Kleinasiens infrage stellt.

At Second Glance: A New Reconstruction Proposal for the ›Temple of Dionysus‹ in Side

Abstract: The ›Temple of Dionysus‹ in Side, Pamphylia, is one of the few pseudoperipteroi on a podium in the Eastern Mediterranean. As such, it has frequently been considered an indicator for Roman influence in Southern Asia Minor. Its reconstruction by the excavator A. M. Mansel and the architect M. Beken with a long cella, published in 1963, has been labeled exceptional by later scholars, but hardly ever questioned. However, new excavations by F. Soykal-Alanyalı from 2009 till 2012 and, based on that, a careful new study of the architecture by the author in 2011/12 allow for a remarkably different reconstruction of the initial late-Hellenistic temple, an idea for its Roman imperial modification – due to the construction of the neighbouring theatre, and for its dismantling and afteruse in late Roman and early Byzantine times. This paper concentrates on the initial structure that can be dated to the second half of the 1st century B. C. based on a stylistic analysis of the architectural decoration and because of the peculiar combination of elements in the temple's design. It discusses the repercussions of this early date of a presumed typical Roman temple layout that challenges established concepts of ›Romanization‹ in Asia Minor.

İkinci Bakış: Side Dionysos Tapınağı için Yeni bir Rekonstrüksiyon Önerisi

Özet: Side Dionysos tapınağı, Doğu Akdeniz'de bir podyum üzerinde yer alan bu nadir pseudoperipteros tipindeki tapınak, Anadolu'nun güney kıyılarında Roma etkisini gösteren bir yapı olarak tartışılmıştır. Hafiri A. M. Mansel ve mimar M. Beken tarafından 1963 yılında, çok uzun cella ile rekonstrüksiyonunun yayımlanmasıyla birlikte, sonraki araştırmacılar tarafından olağandışı olarak değerlendirilmiş ama dikkate alınmamıştır. F. Soykal-Alanyalı yönetiminde 2009–2012 arasında yapılan yeni kazılar ve onun üzerine inşa edilen, yazar tarafından 2011/12 yıllarında mimari bulgulara dayanan özenli inceleme sayesinde, Geç Hellenistik tapınağın, yakınında inşa edilen tiyatroya bağlı olarak Yüksek İmparatorluk dönemi tadilatı üzerine düşünceler ile küçülmesi, ortadan kaldırılması ve Geç Antik-Erken Bizans döneminde alanın yeniden kullanılması hakkında farklı bir rekonstrüksiyon önerisi yapılabilmektedir. Makale, mimari bezemelerinin analizi yardımıyla öğelerinin karakteristik karışımı sayesinde, M. Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenebilecek olan orijinal tapınağa ayrılmıştır. Makalede, tipik Roma olduğu ileri sürülen bir tapınak şemasının bu erken tarihlendirilmesinin Anadolu'nun Romalılaştırılmasına ilişkin yaygın kavramlaştırmayı sorgulatan sonuçları tartışılmaktadır.

Stefan E. A. Wagner, Die Herakles-Prometheus-Gruppe aus Pergamon und ihre Bedeutung im Kontext der attalidischen Herrscherrepräsentation

Zusammenfassung: Im Mittelpunkt des Beitrages steht die kurze Auflistung und Bewertung sämtlicher relevanter Forschungsmeinungen zum Herakles der Prometheus-Gruppe, dessen Gesicht portraithafte Züge aufweist. Anhand der Kritik bisheriger Forschungsmeinungen zu diesem Thema, ferner von Vergleichen mit Stücken aus der Numismatik und der Rundplastik sowie anhand einer Einordnung in das Gefüge ähnlicher theomorpher Darstellungen anderer Königshäuser konnte bestätigt werden, dass sich ein Mitglied der attalidischen Königsfamilie als Herakles abbilden ließ – und nicht, wie bislang in der Forschung überwiegend rezipiert – Mithradates VI. Eupator von Pontos.

The Herakles and Prometheus Group at Pergamon and Its Significance within the Context of Attalid Dynastic Self-Representation

Abstract: The article focuses on a short summary and evaluation of all relevant researchers' opinions about the Heracles of the Prometheus group in the Pergamon Museum in Berlin, whose face shows the portrait of a Hellenistic ruler. By evaluating the former researchers' opinions on this topic, by comparisons either with coins and sculpture and by a classification of the Prometheus group within similar god-like portraits of other hellenistic kingdoms could be confirmed that a member of the Attalid dynasty was portrayed as Heracles – and not, as was assumed by most of the former researchers, Mithradates VI. Eupator of Pontos.

Pergamon'dan Herakles-Prometheus Grubu ve bunun Attalos Hanedeni Tanitimi Bağlamında Önemi

Özet: Yüzü, portre benzeri çizgiler gösteren Herakles Prometheus grubu üzerine yapılan önemli araştırmaların kısa bir listesi ve değerlendirilmesi bu bildirin odak noktasını oluşturur. Bu konuda şimdiye dek yapılan araştırmalar üzerine olan eleştiriler yardımıyla, ayrıca bazı numismatik ve heykeltıraşi örnekler sayesinde ve diğer hanedanların benzer tanrısallaştırma betimlemeleri arasında değerlendirildiğinde, Attalos hanedanından bir kral ailesinin bir bireyinin Herakles olarak gösterildiği ortaya çıkar. Bu, araştırmalarda şimdiye kadar kabul gördüğü üzere Pontos Kralı 6. Mithradates Eupator'dur.

Ulf Weber, Der Altar des Apollon von Didyma

Zusammenfassung: Vor der Ostfront des Apollontempels von Didyma wurde nie ein Altar gefunden, der diesem hellenistischen Monumentalbau in Größe, Qualität und Zeitstellung entsprach. Die schriftlichen und bildlichen Quellen bezeugen einen Brandopferaltar, der aus Blut und Asche bestand. Weiterhin belegen die Topographie des Heiligtums und die griechische Opferpraxis, dass sich der Apollonaltar nur auf dem Vorplatz östlich des Tempels befinden kann. Dort trat bei den ersten Ausgrabungen ein Rundbau zutage, den man als Umfassung für den Blut-Aschealtar deutete. Schon wenig später wurden Zweifel an dieser Interpretation laut, die teilweise bis heute bestehen, sodass zuletzt die Altarfrage von Didyma offen zu sein schien.

Die Auswertung aller Quellen zeigt jedoch, dass der späarchaische Rundbau den Blut-Aschealtar vermutlich bis ans Ende der Antike beherbergte. Damit hielt man in Didyma das ganze Altertum über an einer frühen Altarform fest, für die sich keine direkte Parallele anderswo finden lässt. Der altertümliche Altar, der überhaupt nicht zu dem hellenistischen Großbau passte, diente letztlich wohl mit dazu, die Glaubwürdigkeit des Apollonrakels zu stärken.

The Altar of Apollo at Didyma

Abstract: In front of the east facade of the Temple of Apollo at Didyma, no altar has ever been found that corresponds to the monumental Hellenistic building in terms of size, quality and dating. Textual and pictorial sources provide evidence of a sacrificial altar that consisted of blood and ashes. Moreover, the sanctuary's topography as well as Greek sacrificial practice attest that the altar of Apollo can only have stood in the forecourt east of the temple. There, in the first excavations, a circular structure was discovered and was interpreted as an edifice enclosing the blood-and-ash altar. Just a short time later, doubts were voiced about this interpretation, and they partly persist to this day; hence the question of the altar at Didyma has apparently remained unanswered. Analysis of all the sources reveals, however, that the late Archaic circular structure accommodated a blood-and-ash altar presumably until the end of antiquity. Consequently an early form of altar was retained at Didyma throughout antiquity, and no direct parallel can be found for it anywhere else. The antiquated altar, completely unsuited to the immense Hellenistic building, in the end probably served to enhance the credibility of the oracle of Apollo.

Didyma Apollon Sunađı

Özet: Didyma Apollon Tapınağının ön doğu cephesinde, Hellenistik döneme ait bu anıtsal yapıya büyüklüğü, kalitesi ve dönemi bakımından uygun bir sunak hiçbir zaman bulunmamıştır. Yazılı ve görsel kaynaklar, kan ve külden oluşan bir kurban yakma sunağını sunağına işaret etmektedir. Ayrıca kutsal alanın topografyası ve yalnız tapınağın doğusundaki meydana bulunmuş olabilecek olan Apollon sunağında yapılan Hellen kurban uygulamaları da bunu göstermektedir. Burada ilk kazılarda, kan-kül sunağını çevreleyen duvar olarak yorumlanan yuvarlak bir yapı ortaya çıkmıştır. Bir süre sonra bu yoruma kuşku ile bakılmış ve kısmen günümüze dek geçerli olan Didyma sunak sorunu yanıtsız kalmıştır.

Bütün kaynakların değerlendirilmesi sonucunda, kan ve kül sunağı Geç Arkaik yuvarlak yapının varlığını olasılıkla Antik dönemin sonuna dek sürdürdüğünü göstermiştir. Böylece Didyma'da, Antikçađ süresince başka yerde doğrudan benzeri olmayan erken dönem sunak biçimlerinden birinin varlığı, inanca sıkı sıkıya bağlı kalındığını göstermektedir. Hellenistik döneme ait bu büyük yapıya hiç uymayan arkaik sunak, olasılıkla Apollon kehanetlerinin inandırıcılığını kuvvetlendirmeye yarıyor olmalıydı.

KURZMITTEILUNGEN

Metin Alparslan – Daniel Schwemer, Der mittelhethitische Brief EBo 68

Zusammenfassung: Die kleine Keilschrifttafel EBo 68, die 1997 in der Nähe von Boğazkale polizeilich beschlagnahmt wurde, ist ein mittelhethitischer Brief an die Königin. Der Name des Absenders lautet Bappu; wahrscheinlich handelt es sich dabei um einen Frauennamen. Der Text des kurzen Schreibens zeigt eine Reihe von ungewöhnlichen orthographischen und sprachlichen Charakteristika. Mit Ausnahme der Briefe von Königinnen sind Frauenbriefe im hethitischen Textkorpus außerordentlich selten.

The Middle Hittite Letter EBo 68

Abstract: The small cuneiform tablet EBo 68, which was discovered near Boğazkale by police in 1997, is a Middle Hittite letter to the queen. The name of the sender is Bappu, probably the name of a woman. The text of the short communication shows a number of unusual orthographic and linguistic features. Apart from messages sent by queens, women's letters are extremely rare in the Hittite text record.

Orta Hitit Mektubu EBo 68

Özet: 1997 yılında Boğazkale yakınlarında polis tarafından el konulan çivi yazılı tablet, kraliçeye yazılmış bir Orta Hitit mektubunu içerir. Mektubu gönderen kişinin adı Bappu olup, muhtemelen bir kadına aittir. Kısa olan mektup bir dizi sıra dışı ortografik ve dilbilimsel kullanımlar göstermektedir. Kraliçe tarafından yazılmış mektuplar dışında, bir kadın tarafından yazılmış mektuplar, Hitit metin korpusunda son derece nadirdir.

Meltem Doğan-Alparslan, Ein Hieroglyphensiegel aus Şarhöyük

Zusammenfassung: Während der Ausgrabung 2010 wurde in Şarhöyük, dem antiken Dorylaion, im Planquadrat U26d ein hethitisches Hieroglyphensiegel gefunden. Es handelt sich hierbei um ein bikonvexes Knopfsiegel aus Sandstein mit Schnurloch und Hieroglyphen auf beiden Seiten (A und B). Ihre Ikonographie ist zum größten Teil identisch; allerdings ist die Seite A besser erhalten. In dem durch ein Leiterband begrenzten Mittelfeld beider Seiten befindet sich jeweils eine stilisierte Löwenfigur mit aufgesperrtem Maul (L. 97 = LEO2), die links und rechts von der Hieroglyphenkombination L. 370 – L. 386 (BONUS2 VIR2) flankiert wird. Zwischen den Beinen der Löwenfigur lesen wir die Hieroglyphe L. 209 (i, i[a]). Auf der Seite B lassen sich zwei Tropfen als Füllmotive erkennen, die L. 209 begrenzen. Beide Seiten zeigen drei florale Motive über dem Löwenkörper. So ist beidseitig der Männername L. 97 Walwa/i – L. 209 i(a) zu lesen. Namen, die das Element Walwa/i(a) bzw. Walwa/i beinhalten, sind sowohl in der keilschriftlichen Überlieferung als auch auf anderen Siegeln belegt. Sie erscheinen normalerweise zusammen mit ihren Titel. Walwaziti (UR.MAH-ziti), der zu dieser Gruppe gehört, ist ein Schreiber aus einer wichtigen Familie von Schreibern, die aus der Regierungszeit von Hattušili III. und Tutḫaliya IV. bekannt sind. Das Şarhöyük-Siegel dagegen weist keinen Titel auf. Das Siegel, mit seinen feinen Einarbeitungen und dem Namen Walwa/i-i(a), ist in das 13. Jh. v. Chr. zu datieren.

A Hieroglyphic Seal from Şarhöyük

Abstract: In the 2010 Şarhöyük (classical Dorylaion) campaign a biconvex Hittite button seal made of sandstone with a string hole and an inscription was discovered in the U26d grid. It bears hieroglyphs on both sides (A and B). Their iconography is mostly identical with only slight differences, the A side being in a better condition. The central areas of both sides are encircled by a ladder motif. On the right and left side of the open-mouthed and stylized central lion (L. 97 = LEO2) are L. 370 – L. 386 (BONUS2 VIR2) combinations. Beneath the lion's legs is a L. 209 (i, i[a]) sign. On the B side one can see two drops as filling motifs flanking the L. 209 sign. Both sides show three floral motifs above the lion's body. Thus we can read the male name on both sides as L. 97 Walwa/i – L. 209 i(a). Many names including Walwa/i(a) and Walwa/i are known from Hittite cuneiform texts and hieroglyphic seals. They are occasionally recorded together with their respective titles and Walwaziti (UR.MAH-ziti), which is included in this group, is a scribe from an important family of scribes which was well-

known in the reigns of Hattušili III. and Tuḫaliya IV. The Şarhöyük seal, however, does not contain any title. In conclusion, the Şarhöyük seal, with its nicely engraved composition and the name Walwa/ii(a), can be dated to the 13th century B. C.

Şarhöyük Kazisi'nda Bulunan Hiyeroglifli Bir Mühür

Özet: Antik dönem Darylaion kenti olan Şarhöyük'te 2010 yılı kazı sezonunda Hitit tabakasındaki kazılar sırasında, U26d Plankaresi'nde yazıtlı bir Hitit Dönemi mührü bulunmuştur. Söz konusu mühür kireç taşından yapılmış, ip delikli, bikonvex düğme mührüdür. Her iki yüzünde de hiyeroglifli yazıt içeren mührün (A ve B yüzü) ikonografisi, küçük ayrıntılar dışında ayındır, ancak A yüzü daha iyi durumdadır. Her iki yüzün orta alanı bir Leiterband ile çerçevelenmiştir. Orta alanda yer alan stilize ağzı açık bir aslan figürünün (L. 97 = LEO2) sağında ve solunda, L. 370 – L. 386 (BONUS2 VIR2) kombinasyonu bulunmaktadır. Aslanın ayaklarının arasında L. 209 (i, i[a]) işareti görülmektedir. Mührün B yüzünde L. 209 işaretinin her iki yanında doldurma motifi olarak yorumlanacak, iki damlacık yer almaktadır. Mührün her iki yüzünde, aslan gövdesinin üst tarafında doldurma motifi olarak üç floral desen kullanılmıştır. Dolayısıyla mührün her iki yüzünde yer alan erkek ismi L. 97 Walwa/i – L. 209 i(a) şeklinde okunabilmektedir. Walwa/i(a) ismi ve Walwa/i elemanının yer aldığı birçok isim, Hitit çiviyazılı tabletler ve hiyeroglifli mührülerden bilinmektedir. Söz konusu isimler zaman zaman unvanlarıyla beraber belgelenmiştir ve bu grup içerisinde yer alan Walwaziti (UR.MAH-ziti), III. Hattušili ve IV. Tuḫaliya dönemlerinde tanınan ve önemli bir kâtip ailesinden gelen bir kâtiptir. Ancak Şarhöyük mührümüz herhangi bir unvan içermemektedir. Sonuç olarak, iyi çalışılmış bir kompozisyon içeren ve Walwa/i-i(a) adının okunduğu Şarhöyük mührünü, M. Ö. 13. yy'a tarihlemek mümkündür.

Wolfgang Gunther – Vera Sichelschmidt, Ein Inschriftenfragment aus Didyma

Zusammenfassung: Im Jahr 1972 wurde im Norden des Apollontempels von Didyma ein Inschriftenfragment aus Marmor gefunden, das nicht nur epigraphisch, sondern auch archäologisch von einigem Interesse ist. Es handelt sich um die erste didymeische Inschrift, die konsequent in Stoichedon eingemeißelt wurde. Anhand der Paläographie lässt sich eine Entstehungszeit um 500 v. Chr. vorschlagen. Doch auch der Träger der Weihinschrift verdient Beachtung: Während K. Tuchelt davon ausging, dass das Fragment zu einem Sitzbild gehört habe, wird hier eine andere Rekonstruktion vorgeschlagen. Die Maße, die das Objekt gehabt haben muss, sprechen viel eher für einen leicht unterlebensgroßen Gelagerten, der um die Jahrhundertwende in Didyma Apollon dargebracht wurde.

A Fragmentary Inscription from Didyma

Abstract: The fragment of a marble inscription, found in 1972 north of the temple of Apollo in Didyma, is of some interest not only on epigraphic, but also on archaeological grounds. The inscription is the first one from Didyma to have been written consistently in stoichedon. Judging from palaeography, it was produced around 500 B. C. But also the carrier of the inscription deserves attention: While K. Tuchelt deemed the fragment to have belonged to a seated figure, another reconstruction is favoured here. The dimensions the object must have had rather indicate that it belonged to an under-lifesized reclined figure, dedicated to Apollo in Didyma around the turn-of-the-century.

Didyma'dan Bir Yazıt Parçası

Özet: 1972 yılında, Didyma Apollon Tapınağı'nın kuzeyinde, mermerden bir yazıt parçası bulunmuştur. Söz konusu yazıt, epigrafik olduğu kadar arkeolojik açıdan da dikkat çekicidir. Didyma'nın stoikhedon stilindeki bu ilk yazıtının, paleografik özelliklerine göre M. Ö. 500 civarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Bunun yanısıra, adak yazıtını içeren öge de dikkate değerdir. Yazıt parçasının, oturan bir figüre ait olduğunu düşünen K. Tuchelt'in aksine, daha farklı bir rekonstrüksiyon öne sürülmüştür. Objenin ölçüleri, yazıt parçasının, M. Ö. 5. yy'a geçiş evresinde Didyma Apollon Tapınağı'na adanmış olan ve normal insan boyutundan daha küçük, yarı uzanmış bir heykele ait olduğuna işaret etmektedir.

Hamdi Şahin, Zwei neue Meilensteine aus dem Rauhen Kilikien - Vorarbeiten zum Band *Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5,3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae*

Zusammenfassung: Theodor Mommsen gründete 1853 das Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL) mit dem Ziel, eine Sammlung aller lateinischen Inschriften des Römischen Reiches zu erstellen und zu publizieren. Durch Ausgrabungen und intensive Feldforschungen nehmen die Inschriftenfunde der griechisch-römischen Welt stetig zu, wodurch die Dringlichkeit zur Zusammenstellung und Veröffentlichung der Inschriften in den Corpora wächst. Im Jahr 1986 gründete Prof. G. Walser † das Editionsprojekt Corpus Inscriptionum Latinarum XVII Miliaria Imperii Romani mit dem Ziel, alle Meilensteininschriften des Imperium Romanum zu bearbeiten und in Faszikeln zu publizieren. Das Editionsprojekt wird seit dem Jahr 2000 unter der Leitung von Prof. A. Kolb (Zürich) in Zusammenarbeit und mit Unterstützung von Wissenschaftlern aus verschiedenen Ländern weitergeführt. Geplant ist im Rahmen des CIL XVII auch ein Band mit den Meilensteinen der Provinzen Lycia-Pamphylia und Cilicia. Dafür wurden im kilikischen Raum Feldforschungen in Angriff genommen. Der hier publizierte Aufsatz legt zwei neue Meilensteininschriften vor, die während dieser Feldforschungen (Inschrift Nr. 1 im Text) und Arbeiten im Museum von Anamur (Inschrift Nr. 2 im Text) entdeckt wurden.

Two New Milestones from Cilicia Trachea – Preliminary Work on the Volume Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5,3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae

Abstract: The Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL) was launched in 1853 by Theodor Mommsen, whose aim was to compile and publish a collection of all Latin inscriptions of the Roman Empire. With inscription finds from the Graeco-Roman world constantly on the increase owing to excavations and intensive field research, the task of compiling and publishing inscriptions in the corpora is increasingly urgent. In 1986, Prof. G. Walser † launched the edition project Corpus Inscriptionum Latinarum XVII Miliaria Imperii Romani with the aim of processing all milestone inscriptions of the Imperium Romanum and publishing them in fascicles. Since 2000 this project has continued under the direction of Prof. A. Kolb (Zurich) with the support and cooperation of researchers from different countries. The plan is to supplement CIL XVII with a volume on the milestones from the provinces Lycia-Pamphylia and Cilicia. To this end, field research has been commenced in the Cilicia region. This paper introduces two new milestone inscriptions discovered during this field research (inscription No. 1 in the text) and during work in the museum at Anamur (inscription No. 2 in the text).

Dağlık Kilikia Bölgesi'nden İki Yeni Miltaşı Yaziti – Corpus Inscriptionum Latinarum XVII/5,3 Miliaria Provinciarum Lyciae-Pamphyliae et Ciliciae Cildine İlişkin Ön Çalışmalar

Özet: 1853 yılında Theodor Mommsen, Roma dünyasının tüm Latince bir araya toplamak ve yayımlamak amacıyla, Corpus Inscriptionum Latinarum'u (CIL) kurmuştur. Kazılar ve yoğun yüzey araştırmaları nedeniyle, Eski Yunan ve Roma dünyasındaki yazıt buluntularının sayısı giderek artmakta olduğundan, bu yazıtların corpuslarda ivedilikle bir araya getirilmesi ve yayımlanması gerekliliği bulunmaktadır. 1986 yılında Prof. G. Walser † Roma dünyasının tüm mil taşı yazıtlarını çalışmak ve fasiküller halinde yayımlamak amacıyla Corpus Inscriptionum Latinarum XVII Miliaria Imperii Romani başlıklı edisyon projesini kurmuştur. Bu edisyon projesi, 2000 yılından bu yana Prof. A. Kolb (Zürich) tarafından uluslararası bilim insanlarının çalışmaları ve desteği ile devam ettirilmektedir. CIL XVII kapsamında, Lycia-Pamphylia ve Cilicia mil taşı yazıtlarını kapsayan bir cilt de planlanmıştır. Bunu için Kilikia Bölgesi'nde yüzey araştırması çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Bu makale kapsamında yüzey araştırmalarında (metinde yazıt no. 1) ve Anamur Müzesi'nde (metinde yazıt no. 2) tespit edilen iki mil taşı yazıtı tanıtılacaktır.